

ності зайнятого на ньому працівників. Підвищення рівня оплати послуг праці та різних премій, надбавок, які повинні бути максимально гнучкими, доцільно здійснювати на основі індивідуальних і групових досягнень. Ефективна система оцінювання трудового потенціалу з боку керівника не повинна обмежуватись оцінкою досягнутих результатів, а обов'язково має містити конструктивні поради виконавцям щодо посилення результативності процесу трудової діяльності з орієнтацією на досягнення оптимально високого кінцевого результату.

Література

1. **Антончук Д.** До питання впливу трудової мотивації на економічний розвиток держави // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 8. – С. 31-35.
2. **Байда О.** Мотивація праці як складова успіху організації / О. Байда, О.Б. Моргулець // Вісник КІБІТ. – 2006. – № 1. – С. 55-57.
3. **Богиня Д.П.** Мотивація праці в ринковій економіці: проблеми теорії і практики / Богиня Д.П., Долгова Л.І., Куликов Г.Т., Лисогор Л.С. та ін. – К. : Ін-т економіки НАН України, 1997. – 182 с.
4. **Гольда А.В.** Роль мотивації у підвищенні ефективності використання трудового потенціалу // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць / наук. ред. І.К. Бондар. – 2004. – № 11 (42). – С. 76-79.
5. **Сасіна Л.О.** Методичні підходи до розроблення програми мотивації праці персоналу підприємства / Л.О. Сасіна, В.М. Лугова // Економіка розвитку. – 2005. – № 2 (34). – С. 44-46.

Иляш О.И., Шинкаренко К.В. Прогрессивная мотивация труда и ее роль в формировании трудового потенциала предприятия

Проанализированы и обобщены проблемы создания прогрессивной мотивации труда на предприятии и ее роли в формировании трудового потенциала предприятия. Рассмотрены структура, элементы и направленность прогрессивной мотивации для повышения эффективности использования трудового потенциала. Это дало возможность предложить ряд мероприятий по улучшению материального стимулирования на предприятии.

Ключевые слова: трудовой потенциал предприятия, мотивация труда, материальные стимулы, мотивационный механизм, трудовая активность, оплата труда.

Ilyash O.I., Shinkarenko K.V. Progressive motivation of labour and its role is in forming of labour potential of enterprise.

In this article the conducted analysis and generalization of problems of creation of progressive motivation of labour on an enterprise and its role is in forming of labour potential of enterprise. a structure, elements and orientation of progressive motivation, is considered for the increase of efficiency of the use of labour potential. As a result it enabled to offer the measures of improvement of financial stimulation on an enterprise.

Keywords: labour potential of enterprise, motivation of labour, wage incentives, motivational mechanism, labour activity, payment of labour.

УДК 334.71 **Доц. Т.В. Черничко, канд. екон. наук; викл. В.В. Яворський – Мукачівський державний університет**

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено питання особливостей розвитку малого бізнесу в Україні. Визначено вплив розвитку малого бізнесу на кількісні та якісні характеристики розвитку української економіки. Встановлено, що дрібне підприємництво впливає на структуру ринку і розширення ринкових відносин передусім внаслідок зміни кількості суб'єктів

ринку, підвищення кваліфікації і міри участі дедалі ширших верств населення до системи підприємництва і ділового адміністрування.

Ключові слова: малий бізнес, суб'єкти малого бізнесу, мале підприємництво.

Досвід розвинених країн показує, що малий бізнес відіграє дуже і дуже велику роль в економіці, його розвиток впливає на економічний розвиток, на насичення ринку товарами належної якості, на створення нових додаткових робочих місць, тобто вирішує багато економічних, соціальних і інших проблем. У всіх економічно розвинених країнах держава сприяє розвитку малого бізнесу, дієздатне населення дедалі більше починає займатися малим підприємництвом. Малий бізнес як інституційний сектор економіки давно став домінуючим за чисельністю та обсягами виробництва у провідних країнах світу.

Визначенню сутності малого бізнесу присвячено праці таких провідних науковців, як Л.Д. Буряк, З.С. Варналій, Я.О. Береський, В.К. Збарський, Д. Книш, М.І. Крупка, І.С. Кузнецова, В.І. Ляшенко, З. Патора-Висоцька, С.К. Реверчук. Вагомий внесок у розроблення теорії малого бізнесу зробили такі вчені, як Р. Кантільон, С. Сісмонді, А. Сміт, Дж. Міль, А. Маршал, Ж.-Б. Сей, Р. Гільфердінг, Й. Шумпетер, М. Туган-Барановський та інші.

Метою нашого дослідження є уточнення змісту та ролі малого бізнесу у розвитку національної економіки, дослідження динамічних змін розвитку малого бізнесу в Україні в останні роки.

Малі підприємства забезпечують гнучкість та стійкість економічної системи, наближують її до потреб конкретних споживачів, а водночас – виконують важливу соціальну роль, надаючи робочі місця та забезпечуючи джерело доходу для значних прошарків населення. Багато економістів займалися дослідженням ролі і місця малого бізнесу в економіці і всі вони сходились на тому, що саме малий бізнес визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику ВВП; здійснює структурну перебудову економіки, швидко окупність витрат, свободу ринкового вибору; забезпечує насичення ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту, забезпечує реалізацію інновацій; має високу мобільність, раціональні форми управління; формує новий соціальний прошарок підприємців-власників; сприяє послабленню монополізму, розвитку конкуренції. Зокрема такі міркування можна знайти у працях О.П. Гнатовського [1], О.О. Заїкіної [2, 3].

Відомий в Україні економіст В.Г. Підвисоцький [4] пише, що малий бізнес повинен стати головною опорою для провідних країн, виконуючи роль найбільшого роботодавця і ставши принциповим джерелом економічного зростання. Використання переваг підприємств малого бізнесу може дати досить позитивний ефект безпосередньо вже в умовах нинішнього етапу економічної реформи. Ці підприємства гнучкіші, вони швидко реагують на зміни, що відбуваються на ринку. Саме невеликі підприємства виявляються найбільш мобільними до впровадження прогресивних методів господарювання. Вони можуть швидко і без негативних наслідків змінити свої виробничі програми, освоїти виробництво високорентабельних товарів, що користуються попитом, відмовитися від випуску нерентабельної продукції. Значна перевага малих підприємств полягає в тому, що багато хто з них виявилися більш прис-

тосованими, ніж великі компанії, до умов розвитку в кризові періоди для економік країн Заходу. Великі фірми не так відчутно і швидко реагують на будь-які зміни в економіці. Не випадково в політику урядів Німеччини, США і багатьох інших розвитих капіталістичних країн допомога дрібному бізнесу посідає особливе місце. Невеликі підприємства найбільше реагують на зміну в економіці, на спад чи підвищення норми прибутку в галузях економіки. У таких умовах великі компанії експортують капітал. Дрібні ж фірми, зазвичай, не мають такої можливості. Для виживання дрібні фірми змушені переглядати свою виробничу і збутову діяльність. Ті, що зуміли пристосуватися – вижили, інші – просто збанкрутували. Однак, розвиток малих підприємств під час подолання цієї кризи став важливим засобом для оздоровлення економіки.

Мале підприємництво, на думку Л.Д. Буряка, – це особливий вид виробничо-торговельної діяльності, надання послуг чи посередництва, яке характеризується повною свободою вибору та інноваційним характером здійснення, значною ймовірністю економічного ризику та чіткою орієнтацією на досягнення певного комерційного зиску [5, с. 9].

За словами В.К. Збарського, малий бізнес – це самостійна, систематична господарська діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), здійснювана на власний ризик з метою отримання прибутку. Практично – це будь-яка діяльність (виробнича, комерційна, фінансова, страхова тощо) зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу [6, с. 127].

У країнах з добре розвинутою економікою, зокрема у США, у дрібному підприємстві зайнято 53 % усього населення, в Японії – 71,7 %, у країнах ЄС, на аналогічних підприємствах трудиться приблизно половина працюючого населення. Тільки ці цифри свідчать про величезну важливість підприємств малого бізнесу для економіки цих країн. Про ефективність цих фірм свідчить той факт, що на 1 дол. США витрат вони впроваджують у 17 разів більше нововведень і розробок, ніж великі підприємства, що дають життя лише 10 % нових технологій, інші 90 % упроваджують малі підприємства.

В умовах економіки України, що перебуває на початковому етапі розвитку ринкових відносин, саме створення і енергійний розвиток сектора малого підприємництва повинне стати основою соціальної реструктуризації суспільства, що забезпечує підготовку населення і перехід всього господарства країни до ринкової економіки. В умовах системної перебудови національної економіки підприємницький сектор виконує свою провідну роль і виступає гарантом стабільності економіки та підвищення рівня життя її громадян. Реальний стан цього сектора підтверджують статистичні дані та стійка тенденція розвитку. Динаміка загальних темпів приросту суб'єктів підприємництва країни свідчить про те, що, починаючи з 1991 р., цей сектор економіки кількісно виріс майже у 12 разів.

Проте, незважаючи на стійку тенденцію до його зростання, абсолютні значення темпів приросту залежно від періодів, є неоднозначними. Так, найбільші темпи приросту загальної кількості суб'єктів підприємництва припадають на 1991-1996 рр. і дорівнюють в середньому 148-191 % щорічно. У період з 1996 по 2003 р. включно показники зростання майже однакові: що-

річно 114 % – 117 %. Починаючи з 2004 р., відбуваються стрибкоподібні зміни темпів приросту суб'єктів підприємництва: з 4,7 % до 8,4 % (2004-2005 рр.) та від 3 % у 2006 р. до 11 % у 2007.

На початок 2008 р. загальна кількість суб'єктів підприємництва в Україні дорівнювала понад 2,6 млн одиниць. В структурі їх загальної кількості підприємства становлять 15,8 %, а фізичні особи-підприємці – 84,2 %. У структурі підприємств найбільшу частку займають малі – 85,1 % (324 тис. одиниць); на середні припадає 14,7 % (56 тис. одиниць), а на великі – лише 0,2 % (770 підприємств) (рис. 1).

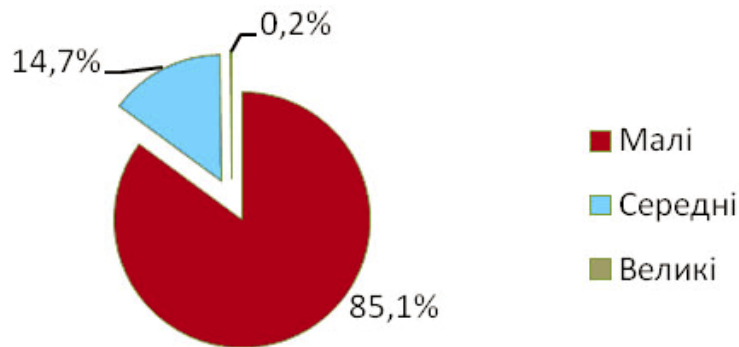

Рис. 1. Частка малих підприємств у загальній структурі підприємств [7]

Обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва за 2008 р. становить 492378,7 млн грн, а внесок у загальні показники суб'єктів підприємництва – 4,1 %.

Зі впровадженням нових критеріїв визначення суб'єктів підприємництва, відповідно до Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності", має відбутись перерозподіл у структурі кількості підприємств: зменшення кількості середніх підприємств (до 24,5 тис.) на користь малих та великих. Їх кількість відповідно становитиме 354,8 тис. (93,1 %) та 1520 підприємств (0,4 %). Тож у структурі підприємств має ще більше посилитися значимість малих підприємств.

Мале підприємництво, до якого, крім малих підприємств та малих фермерських господарств, належать фізичні особи-підприємці, на сьогодні є рушієм підприємницького сектора.

Загальна кількість суб'єктів малого підприємництва на початок 2008 р. становила 2576,5 тис. одиниць, що на 74 % більше порівняно з відповідним показником 2001 р. Показник середньої кількості малих підприємств по Україні у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення у 2006 р. становив 72 одиниць, у 2007 р. – 76, у 2008 р. – 72 підприємства (рис. 2).

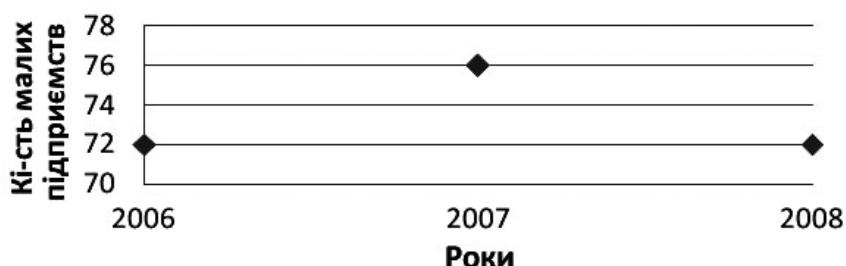

Рис. 2. Середня кількість малих підприємств, 2006-2008 рр. [7]

За підсумками 2008 р. в малому та середньому бізнесі було зайнято майже 10 млн осіб. Щоправда, впродовж останніх років незначний спад цього показника спостерігається на малих і середніх підприємствах. Кількість зайнятих осіб у фізичних осіб-підприємців, навпаки, помітно зростає: до 8,2 % у 2007 р. проти 2,8 % у 2004 р. За даними Держкомстату, у 2008 р. рівень зайнятості на малих підприємствах України у відсотках до загальної кількості зайнятого населення становить 24,9 %.

Узагальнивши сказане, звернемо увагу на те, що дрібне підприємництво впливає на структуру ринку і розширення ринкових відносин передусім внаслідок зміни кількості суб'єктів ринку, підвищення кваліфікації і міри участі дедалі ширших верств населення до системи підприємництва і ділового адміністрування. Отже, роль та функції малого бізнесу з погляду загально-економічних позицій полягають не тільки у тому, що він є одним з найважливіших дійових чинників економічного розвитку суспільства, яке опирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, тобто він відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства та забезпечення власного добробуту. За умов дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів саме суб'єкти малого бізнесу, які не потребують великих стартових інвестицій, мають швидкий обіг ресурсів, спроможні за певної підтримки найшвидше і економічно доцільно вирішувати проблеми демонополізації, стимулювати розвиток економічної конкуренції.

Таким чином, малий бізнес є невід'ємною рисою будь-якої ринкової господарської системи, без чого така економіка і суспільство загалом не можуть не тільки розвиватися, але навіть існувати.

Література

1. Гнатовський О.П. Ефективність запровадження та розвитку малого підприємництва в Україні / О.П. Гнатовський // Фінансист. – 2006. – № 5. – С. 17-19.
2. Заїкіна О.О. Проблеми розвитку малого бізнесу на сучасному етапі трансформаційної економіки / О.О. Заїкіна. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.gov.ua>.
3. Заїкіна О.О. Проблеми розвитку малого бізнесу на сучасному етапі трансформації економіки України / О.О. Заїкіна // Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні : зб. матер. конф. – К. : Вид-во УПСК. – 2006. – С. 47-51.
4. Підвисоцький В.Г. Проблеми розвитку малого бізнесу на сучасному етапі трансформації економіки України. – Донецьк, 2002. – 236 с.
5. Буряк Л.Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі : навч. посібн. / Л.Д. Буряк. – К. : Вид-во "КНЕУ", 2007. – 423 с.
6. Збарський В.К. Менеджмент малого та середнього бізнесу : навч. посібн. / В.К. Збарський. – К. : Вид-во "ДАККіМ", 2006. – 361 с.
7. Діяльність малих підприємств // Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Черничко Т.В., Яворский В.В. Место и роль малого бизнеса в развитии национальной экономики

Исследован вопрос особенностей развития малого бизнеса в Украине. Определено влияние развития малого бизнеса на количественные и качественные характеристики развития украинской экономики. Установлено, что мелкое предпринимательство влияет на структуру рынка и расширения рыночных отношений прежде всего в результате изменения количества субъектов рынка, повышения квалифика-

ции и меры участия все более широких слоев населения к системе предпринимательства и делового администрирования.

Ключевые слова: малый бизнес, субъекты малого бизнеса, малое предпринимательство.

Chernichko T.V., Yavorsky V.V. The place and role of small business in development of national economy

The problems of peculiarities of the development of small business in Ukraine are researched in the article. The influence of development of a small business on quantitative and high-quality characteristics of development of Ukrainian economy. Shallow enterprise influences on the structure of market and expansion of market relations foremost as a result of change of amount of subjects of market, in-plant and measure of participation of all more wide layers of population to the system of enterprise and business administration training.

Keywords: small business, subjects of small business, small enterprise.

УДК 331.108(477) Здобувач О.Б. Юрченко¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка

**МОТИВАЦІЯ ЯК ІСТОТНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ**

На підприємствах, які запровадили контролінг, управління скероване на людину. Адже працівники є потенціалом підприємства не лише в індивідуальному аспекті, але також сукупно, становлять її капітал. Високий ранг працівника на підприємстві засвідчує мотивація. Вона є одним з найважливіших елементів контролінгу. Адже досягнення мети, а саме – реалізація завдань центрів відповідальності, може перебувати під загрозою без використання ефективних мотиваційних інструментів. Працівник має сьогодні не лише вищу кваліфікацію, вищі наміри, але і певні очікування стосовно оплати. У цій ситуації потрібно прийняти певну стратегію мотивування (преміювання) працівників, еластично пристосовану до змінних умов і оточення підприємства.

Ключові слова: контролінг, центри відповідальності, мотивування, мотиваційні механізми, матеріальні стимули.

Мотивування є поняттям, інтерпретованим дуже по-різному, зокрема є предметом зацікавлення багатьох наук. Мотивування на підприємстві пов'язане з прагненням працівників до діяльності, узгодженої з волею керівництва, через відповідний підбір методів, інструментів і технік стимулювання праці. Отже, сутністю мотивування є асоціювання суб'єктивних орієнтацій працівників з процесом реалізації завдань господарських суб'єктів, членами яких вони є.

У літературі розглядають кілька видів мотивації працівників. Однак найпоширеніші серед них [1]: мотивація за завданнями та мотивація досягнень. Мотивація за завданнями дає змогу працівнику:

- отримати відповідне винагородження у вигляді матеріальних цінностей (преміювання), підвищення, визнання;
- бути впевненим у зайнятості, власному професійному розвитку тощо.

Мотивація досягнень – це прямування до успіху. Її основними складниками є надія на досягнення успіху і страх перед невдачею. Найважливішу роль тут відіграють так звані позитивні емоції, які виникають, коли мета є досяжною в наявних умовах або на цій посаді. Натомість коли страх перед нев-

¹ Наук. керівник: проф. Р.М. Патора, д-р екон. наук – НУ "Львівська політехніка"